

Envoi

Kardinaal Jozef De Kesel

Christenen in Europa beleven hun geloof in een cultuur waarin religie niet meer dominant is. Vroeger maakte het Joods-Christelijke geloof deel uit van het maatschappelijke weefsel, vandaag is de maatschappij pluralistisch en seculier. Toch is het geloof niet helemaal uit onze samenleving verdwenen. Geloof is diverser geworden en is vooral een persoonlijke overtuiging. Christelijke kerken worden uitgedaagd om hun infrastructuur aan te passen aan deze nieuwe situatie.

Kerken mogen zich niet terugtrekken uit de samenleving. Door ons uit te spreken over maatschappelijke kwesties laten we zien dat we een open kerk blijven. Dat we ons niet op onszelf terugplooiën, op onze eigen identiteit. Net omdat we als kerk onze eigen identiteit willen vrijwaren, bestaat het gevaar dat we ons terugtrekken en de deur sluiten voor de seculiere wereld. Terugplooiën op jezelf is achteruitgaan.

Toch is het belangrijk om een eigen identiteit te behouden. Je kan pas iets betekenen voor een ander als je weet wie je zelf bent.

Wat geldt voor de christelijke kerken in het algemeen, geldt ook voor de talrijke groep van mensen die een verantwoordelijkheid opnemen. Binnen de Katholieke Kerk denken we aan priesters, religieuzen, pastorale medewerkers en vrijwilligers. Ze zijn actief in parochies en pastorale eenheden, de zorgsector, het jeugdwerk, in gevangenissen, onderwijs, vormingswerk en het verenigingsleven.

Mensen die binnen hun kerk professioneel actief zijn, worden uitgedaagd om na te denken over hun roeping en identiteit. Omdat de samenleving en de kerken voortdurend in verandering zijn, is het belangrijk om veilige plekken te hebben waar men hierover met collega's kan uitwisselen.

Door hun aanbod van pastorale supervisie bieden de Protestantse Kerken en de Katholieke Kerk aan hun medewerkers de kans om zich uit te spreken, hun geloof te verdiepen en hun deskundigheid verder te ontwikkelen.

Het boek dat hier voorligt, wordt in Vlaanderen als handboek gebruikt binnen de Opleiding Pastorale Supervisie. Deze opleiding wordt mee gedragen door de Katholieke Bisschoppenconferentie. Ze wordt sinds 2016 tweejaarlijks georganiseerd door het CCV – Christelijk Vormingswerk en Caritas Vlaanderen. Het boek heeft een internationaal en oecumenisch karakter. De auteurs behoren tot drie christelijke kerken: de Anglicaanse, Methodistische en Katholieke Kerk.

In de tekst wordt duidelijk hoe pastorale supervisors en supervisanten elkaar niet enkel als individuen ontmoeten. Vanuit hun geloofsbeleving en professionele opdracht situeren zij zich binnen de context van hun kerkgemeenschap. In verschillende hoofdstukken wordt er op een genuanceerde manier nagedacht over wat het betekent te behoren tot het Lichaam van Christus.

Wat bijzonder opvalt, is hoe Bijbels dit boek is. De eerste tien hoofdstukken beginnen telkens met een Bijbelfragment. Hoewel de Bijbelverhalen uit een andere tijd en context stammen, is het zeer boeiend te ontdekken hoe inspirerend ze zijn om uit te wisselen over de diverse aspecten van pastorale supervisie.

In het afsluitende hoofdstuk wordt getoond hoe pastorale supervisie geworteld is in de monastieke traditie van de kerk. Door pastorale supervisie te verbinden met de spiritualiteit van de woestijnvaders, worden pastorale supervisors en supervisanten uitgenodigd om ruimte te maken voor contemplatie en om diepgaand te reflecteren over hun verhouding tot de samenleving.

Dit boek nodigt pastorale supervisors en supervisanten van diverse christelijke kerken uit om vanuit een Bijbels, spiritueel en maatschappelijk perspectief na te denken over hun opdracht. In die zin biedt het een alternatief voor een eenzijdig therapeutische invulling van pastorale supervisie.

Wij wensen de lezer veel inspiratie toe bij het lezen van dit belangrijke boek.

Ten geleide

Prof. em. dr. Luc Braeckmans, UCSIA

In 2015 verscheen in Londen van de hand van Jane Leach en Michael Paterson het werk *Pastoral Supervision: A Handbook*.¹ De ondertitel klinkt iets te beperkt. Het werk is zeer zeker een handboek, maar tevens een werk- en oefenboek. De grondtoon ervan is theologisch en pastoraal. De auteurs richten zich naar pastores in de meest brede zin van het woord.

De bijzonder heldere structuur van het boek bevordert toegankelijkheid en bruikbaarheid. Na een korte inleiding volgen tien hoofdstukken die achtereenvolgens de verschillende fasen van het dynamische verloop van een pastorale supervisie schetsen. Ieder hoofdstuk is op identieke wijze opgebouwd: na een korte samenvatting van het hoofdstuk volgt de omschrijving van de kernconcepten, eigen aan een welbepaalde fase van de supervisie. Ieder hoofdstuk sluit af met een kort besluit, gevolgd door oefeningen die ertoe bijdragen dat de lezer de theoretisch aangebrachte inhoud in haar of zijn pastorale praktijk kan concretiseren.

Sedert 2002 reeds wijst dr. Dominiek Lootens bij herhaling in Vlaanderen en Nederland op de meerwaarde van pastorale supervisie. Als toenmalig academisch onderdirecteur van het Universitair Centrum Sint-Ignatius Antwerpen (UCSIA) was hij in 2017, namens Caritas Vlaanderen en met de steun van het UCSIA, de drijvende kracht achter de voorbereiding van een vertaling van het hand- en oefenboek van Leach en Paterson in het Nederlands. In voorliggende Nederlandse vertaling voegt dr. Lootens aan de tien vertaalde hoofdstukken een origineel elfde hoofdstuk toe dat de pastorale supervisie belicht vanuit de invalshoek van spiritualiteit, zoals die door Thomas Merton werd uitgetekend.

¹ Leach, J., & Paterson, M., 2015, *Pastoral Supervision. A Handbook*, 2de editie, Londen: SCM Press, xiv + 226 pp.

Dit toegevoegde hoofdstuk maakt de vertaling in het Nederlands nog waardevoller dan de originele Engelstalige versie.

Een goede pastor is uiterst kwetsbaar als persoon. Ten gronde in Gods-geloof verbonden met de Bijbelse en theologische tradities, en voorzien van een persoonlijk beleefde spiritualiteit, staat de pastor, in aanzienlijke mate onbeschermd en solitair, oog in oog met de gelovige waar zij of hij verantwoordelijkheid voor opneemt. Niet alleen de vreugden van die gelovige, maar ook de impasses, traumata en crisissen waarvoor de gelovige hulp zoekt, bereiken ongefilterd de pastor. Zeer spoedig worden ze evenzeer haar of zijn impasses, traumata of crisissen. Pastorale supervisie kan voor de pastor een weg naar zelfreflectie openen, wat meteen voor haar of hem een rust brengend en bevrijdend proces van onderscheiding kan bevorderen.

Voorwoord

Jane Leach & Michael Paterson

Sinds 2010, toen dit boek voor het eerst werd uitgebracht, is er heel wat veranderd in de wereld van pastorale supervisie.

APSE (Association of Pastoral Supervisors and Educators) blijft actief als een professionele instantie die supervisie onder gelovigen promoot en accreditatieroutes aanbiedt voor supervisors. Op hun jaarlijkse conferenties komen mensen samen met een uiteenlopende supervisie- of pastorale achtergrond. In 2014 ging APSE een samenwerking aan met de in Australië gevestigde organisatie Transforming Practices.¹ Dit werk werd aangevuld door de oprichting van het Institute for Pastoral Supervision and Reflective Practice, dat zich in eerste instantie richt op het bevorderen van training, publicatie en onderzoek naar pastorale supervisie.² Het verheugt ons te kunnen melden dat op het moment van schrijven verschillende mensen in het Verenigd Koninkrijk bezig zijn met promotieonderzoek op het gebied van pastorale supervisie.

Recente publicaties getuigen van de transformatieve en spirituele kant van supervisie. *Supervision as Transformation*, een verzameling essays van Shohet uit 2011, belicht de inherente uitnodiging van supervisie om de beoefenaar opnieuw in contact te brengen met zijn eigen kernwaarden en motivatie.³ Zo noemt Weld supervisie ‘een basiskamp waar de batterijen opgeladen worden’ en daagt hij supervisanten uit om ‘diep in zichzelf te reiken en verbinding te maken met het bredere menselijke bewustzijn dat hen ondersteunt in het werk dat ze doen’.⁴ Ook Creaner beschrijft supervisie als ‘een radicale herontdekking van wat ik voor mezelf altijd al als waar beschouwde’,⁵ terwijl Coombe benadrukt ‘hoe supervisie erin slaagt om datgene te ontdekken wat innerlijk afgeschermd, verlaten of onderdrukt werd, en om dan die kennis, energie en waarde terug te geven aan het individu of de groep’.⁶ Supervisie als uitnodiging om je roeping te hernieuwen is de basis van *Enriching Ministry: Pastoral Supervision in Context* van Paterson en Rose, dat een aanvulling vormt op dit boek.⁷

Wat de opleiding voor pastorale supervisie betreft, was er in 2010 enkel de intensieve tweedaagse workshop die Jane Leach en Michael Paterson opgezet hadden in Wesley House in Cambridge. Die heeft nog altijd veel succes, maar ondertussen zijn er ook regelmatige korte cursussen in Sarum College in Salisbury, een één jaar durende certificaatcursus in Nottingham, een gelijkaardige uitgebreide cursus in Belfast en een professioneel diploma in pastorale supervisie en reflectieve praktijk dat je kan behalen in Glasgow.⁸ Verder werd in Edinburgh een opleiding cross-professionele creatieve supervisie gestart, met de klemtoon op de spirituele kant van de praktijk.⁹

Wat de praktijk betreft, zijn de drie niveaus van zien, gebaseerd op het verhaal van Johannes over de verrijzenis in het vierde evangelie, op grote schaal overgenomen in een model van waardengebaseerde reflectieve praktijk dat door de Schotse overheid gepromoot wordt in de Schotse gezondheidszorg. Twee opeenvolgende, onafhankelijke onderzoeksprojecten hebben de waarde ervan getoond in het faciliteren van moeilijke gesprekken. Zo wordt het gebruikt bij het debriefen na kritieke incidenten en bij het reageren op klachten. In de praktijk wordt het aangevuld door een lichtjes aangepast hermeneutisch hulpmiddel uit de feministische en bevrijdingstheologie dat zich bij elke situatie vijf dingen afvraagt: Aan wiens noden werd voldaan? Wat vertelt de situatie over onze vaardigheden en capaciteiten? Wiens stem werd gehoord en wie werd het zwijgen opgelegd? Wat werd gewaardeerd, overgewaardeerd of ondergewaardeerd? En wat onthult de situatie over jou (als beoefenaar of als team)? Die vijf vragen vertalen de APSE-definitie van pastorale supervisie – theologisch/spiritueel rijk, psychologisch geïnformeerd, contextgevoelig en praktijkgebaseerd – in een praktische methode die in elke gezondheidsraad in Schotland gebruikt wordt om reflectie te ondersteunen.¹⁰

Ondertussen wordt ook in de kerken steeds meer aandacht geschonken aan de behoefte aan opleiding voor mensen in een supervisierol. De Methodistenkerk en de Kerk van Schotland vragen nu dat hun predikanten in opleiding supervisie krijgen bij mensen die daarvoor opgeleid zijn, en verschillende bisdommen van de Kerk van Engeland hebben regelmatige supervisiegroepen in het leven geroepen voor de opleiding van predikanten. Er is ook steeds meer erkenning voor de complexiteit van het werk waarbij geestelijken betrokken zijn – dikwijls zonder voldoende context voor reflectie of voor het ontrafelen van moeilijke kwesties. Zo zal bijvoorbeeld het op handen zijnde rapport van de Methodistenkerk over hoe ze in het verleden zaken van misbruik en verwaarlozing hebben afgehandeld de systematische ontwikkeling van pastorale supervisie aanbevelen voor al zijn predikanten.

Tenslotte bevat dit boek ook verschillende nieuwe elementen, hoewel het in grote lijnen een update is van de editie uit 2010:

- een nieuw hoofdstuk dat een generieke benadering schetst van pastorale supervisie, geschreven voor mensen die de dominante therapeutische paradigma's niet delen die ten grondslag liggen aan bijna alle bestaande supervisieliteratuur (Hoofdstuk 2),
- een nieuw hoofdstuk over aandacht voor het lichaam (Hoofdstuk 6), dat een aantal publicaties over creatieve supervisie introduceert en dit relateert aan een theologie van menswording,
- een uitbreiding van de drie niveaus van zien, met suggesties om dit te wortelen in de praktijk (Hoofdstuk 3),
- een beschrijving van waardengebaseerde reflectieve praktijk, dat de drie niveaus van zien combineert met vijf kernvragen uit de theologische reflectie,
- een lijst met professionele instanties en organisaties die pastorale supervisie promoten (Appendix 6),
- een nieuwe lijst met leessuggesties,
- elf nieuwe schema's die de structuur van een supervisiesessie schetsen (Afbeeldingen 2.1; 2.2; 2.3); een uitbreiding van de drie niveaus van zien (Afbeeldingen 3.1; 3.2; 3.3); de empowermentdriehoek (Afbeelding 4.5); de zeven supervisiemodi van Hawkins en Shohet (Afbeelding 5.1); een hulpmiddel om de geschikte methode te kiezen in om het even welke supervisiecontext (Afbeelding 5.2); vier soorten macht (Afbeelding 8.3) en een structuur voor groepssupervisie (Afbeelding 9.2).

Pastorale supervisie kan putten uit een breed scala aan bronnen, die het inzet om het welzijn van Gods mensen te bevorderen. Hoewel het heel wat elementen ontleent uit andere disciplines, zijn we er net als Karl van overtuigd dat pastorale supervisors 'in tijden van spirituele honger en institutionele achteruitgang de belangrijke missie hebben om aan te tonen dat de "verworpen steen" van spiritualiteit inderdaad de "hoeksteen" kan zijn van omgevingen die beoefenaars ondersteunen en mensen goed van dienst zijn'.¹ Dat is het doel waarvoor dit boek bestemd is.

Noten

¹ Zie www.transformingpractices.com.au.

² Zie www.ipsrp.org.uk.

- ³ Shohet, R. (redacteur), 2011, *Supervision as Transformation: A Passion for Learning*, Londen en Philadelphia: Jessica Kingsley.
- ⁴ Weld, N., 2012, *A Practical Guide to Transformative Supervision for the Helping Professions: Amplifying Insight*, Londen: Jessica Kingsley, p. 115.
- ⁵ Creaner, M., 2011, 'Reflections on learning and transformation in supervision: a crucible of my experience', in Shohet, R., *Supervision as Transformation*, p. 147.
- ⁶ Coombe, N., 2011, 'Fear and stepping forward anyway', in Shohet, R., *Supervision as Transformation*, p. 182.
- ⁷ Paterson, M., & Rose, J. (redacteurs), 2014, *Enriching Ministry: Pastoral Supervision in Context*, Londen: SCM Press.
- ⁸ Deze lessen worden gegeven door leden van het Institute of Pastoral Supervision and Reflective Practice. Meer informatie vind je op www.ipsrp.org.uk.
- ⁹ Deze cursus wordt gegeven door Michael Paterson en Jessica Rose. Meer informatie vind je op www.creativesupervisiontraining.org.uk.
- ¹⁰ Waardengebaseerde reflectieve praktijk wordt beschreven in Appendix 4.
- ¹¹ Karl, J.C., 1998, 'Discovering spiritual patterns: Including spirituality in staff development and the delivery of psychotherapy services', *American Journal of Pastoral Counseling* 1:4, pp. 1-23.